

HERDENKING PIETER VAN FOREEST

De geleerde Pieter Van Foreest (1521-1597) en zijn promotie in Bologna

H.L. HOUTZAGER

Het feit dat het dit jaar 400 jaar geleden is dat Pieter van Foreest is overleden is een gereede aanleiding om aandacht te besteden aan deze "Hollandse Hippocrates" die evenals verschillende van zijn tijdgenoten-medici een peregrinatio academica maakte langs enkele in die tijd belangrijke universiteiten van Europa.

Pieter was de oudste zoon uit de Alkmaarse tak van dit aanzienlijk geslacht Van Foreest. Hij werd in 1521 te Alkmaar geboren als zoon van Jorden van Foreest (1494-1559), een invloedrijk en vermogend man in Alkmaar en Margriet Beyersdr., die stamde uit een vooraanstaand regentengeslacht, eveneens afkomstig uit Alkmaar. Na zijn eerste onderwijs gekregen te hebben aan de Latijnse school in zijn geboortestad, ging hij vermoedelijk in 1536 naar Leuven, destijds de enige universiteit waar jonge lieden uit de Noordelijke Nederlanden een academische, in dit geval medische, opleiding konden volgen.

Vanaf 1540 verbleef Van Foreest in het buitenland. (1) Na een verblijf in Italië en Frankrijk waar hij zich bekwaamde in de praktische geneeskunde en in de materia medica, keerde hij in 1548 voorgoed naar de Noordelijke Nederlanden terug om gedurende twaalf jaar de geneeskunde in Alkmaar uit te oefenen. In september 1546 trouwde hij met Eva Augustdr. van Teylingen (1525-1595) en werd door dit huwelijk opgenomen in een voorname familiekring wat voor het vervolg van zijn medische loopbaan zeker niet onbelangrijk is geweest. Zijn reputatie en waardering die hij als geneesheer in Alkmaar verwierf zal er mede toe hebben bijgedragen dat het Delftse gemeentebestuur in 1558 zijn hulp inriep om de hevige pestepidemie die daar toen woedde te beteugelen. Van 1558 tot 1596 was Van Foreest stadsgeneesheer in Delft; in welke periode hij ook door de Prins van Oranje regelmatig werd geconsulteerd. In 1584 zou hij, nadat de prins op 10 juli van dat jaar door Balthazar Gerards was vermoord, sectie op het lichaam van de prins verrichten en het stoffelijk overschot balsemen.

Bij de opening van de Leidse universiteit op 8 februari 1575 was hij aanwezig als: "De hooch-Gheleerde ende Vermaerde Heere Peeter van Foreest, der Medicynen Doctor, die aenghenomen hadde eenig Lessen in der Medicynen te doen". Van Foreest bleef lang genoeg in Leiden om op 12 februari 1575 de "Ordonnantiën of Statuten der Hoogeschool" te ondertekenen. Daarna is hij weer naar zijn patiënten in Delft teruggekeerd. Na het overlijden van zijn echtgenote begin juli 1595 verlangde

Fig. 1

de toen 74 jaar oude geleerde terug naar zijn geboortestad waar twee jaar later op 13 maart 1597 zijn stoffelijk overschot werd bijgezet in de Grote Kerk te Alkmaar.

Toen Pieter van Foreest in 1540, vergezeld van enige Hollandse studievrienden waaronder Andreas Merica in Bologna aankwam, waren "Daer seer heerlicke ende geleerde medicyns die den crancken vlytich ende naerstich genazen en nog daer die practyck leerden". (2) Van Foreest volgde colleges in de botanie bij Luca Ghini (± 1490-1556), een Florentijns medicus die in 1543 tot 1544 de eerste leerstoel in dit vak bezette, de "Cathedra de simplicibus". Ghini behandelde in zijn colleges vooral

de werken van de Griekse geneesheer Dioscorides (\pm 50 n.Chr.) wiens vijfdelig "De Materia Medica" eeuwenlang het botanisch standaardwerk was en dat ook in de 16de eeuw de grondslag vormde voor de studie in de botanie. Ghini had een grote naam in de plantkunde en heeft de botanische tuinen van Pisa en Florence aangelegd. (3)

Fig. 2 – Anatomische les door Berengario da Carpi (ca. 1470-1530).
Houtsnede uit : Anatomia Carpi, isagog breves (Bologna, 1523).

Van Foreest belangrijkste leermeester in de praktische geneeskunde was Benedictus Faventinus, ook wel bekend onder de naam Benedictus Victorius, medicus faventinus (\pm 1481-1555). In 1534 was hij hoogleraar te Padua en in 1540 te Bologna. (4) Hij was niet alleen een groot geleerde, wiens boeken o.a. een commentaar op de werken van Hippocrates, tot in de 17de eeuw werden herdrukt, doch ook een man die veel praktische ervaring had. Van Foreest noemt hem en zijn collega Helidaeus: "Praeceptor meus". Deze laatst genoemde hoogleraar had de leiding van het "Nosocomium vitae", waar onder zijn supervisie studenten de nodige klinische ervaring konden opdoen. (5)

Naast de botanie en de klinische geneeskunde werd een groot deel van de studie ingenomen door colleges over de bouw van het menselijk lichaam. Anatomische demonstraties werden in Bologna sedert de 13de eeuw gegeven en Van Foreest en zijn Nederlandse studiegenoten hebben daar colleges gevolgd, die door Berengario da Carpi, ook genoemd Jacobus Berengarius Carpensis (1470-1550) werden gegeven. (6) Da Carpi was een uiterst nauwkeurig waarnemer en onderzoeker. Reeds vóór Vesalius was hij in de werken van Galenus verschillende onjuistheden in diens beschrijving van de menselijke anatomie op het spoor gekomen en had hij een begin gemaakt met het zuiveren van deze teksten op grond van eigen waarnemingen. Terecht noemt Fallopio (1523-1562) hoogleraar in de anatomie te Ferrara en opvolger van Vesalius te Padua, Da Carpi dan ook: "zonder enige twijfel de eerste die de anatomie heeft hersteld, welke kunst later door Vesalius is vervolmaakt". Ook als

Alchimarianus germanus op 29 november 1543 de doctorsgraad heeft behaald aan de universiteit van Bologna. Van Foreest was toen 22 jaar oud.

Op dezelfde dag werd ook één van Van Foreests Hollandse studiegenoten, Andreas Merica (1520-1585) tot de graad van doctor gepromoveerd. (8) Als "Andreas Lemariensis" staat zijn naam vermeld in het "Liber actorum" van de universiteit, waaruit blijkt dat hij in Lemmer in Friesland geboren is. Waarschijnlijk hebben Van Foreest en Merica elkaar in Leuven ontmoet, waarna zij met enige andere Leuvense studiegenoten de reis naar Italië hebben ondernomen. Zeker is dat Van Foreest en Merica in hetzelfde huis woonden. Van Foreest spreekt namelijk van "contubernalis". Merica heeft na zijn terugkeer in de Nederlanden gedurende 42 jaar de medische professie in Leeuwarden uitgeoefend, waarna hij op 6 december 1585 overleed.

Ook na hun verblijf in Italië hebben beide medici contact gehouden via een uitvoerige briefwisseling. Van Foreest noemt zijn studiegenoot "Andreas Lemariensis, fri-sius medicus doctissimus, amicorum candidissimus". In tegenstelling tot Van Foreest heeft Merica geen publicaties nagelaten, hoewel bekend is dat hij verschillende medische en theologische werken schreef die echter op zijn bevel na zijn dood zijn vernietigd.

Van der Dussenweg 14

NL-2614 XE DELFT

NOTEN

1. H.L. Houtzager, "Opleiding in Italië en verblijf in Frankrijk," in H.A. Bosman-Jelgersma (red.), *Pieter van Foreest, de Hollandse Hippocrates*. Krommenie, 1996, 81 e.v. H.A. Bosman-Jelgersma, "Hoe Pieter van Foreest de geleerde Petrus Forestus werd," in: H.L. Houtzager (red.), *Pieter van Foreest, een Hollands medicus in de 16de eeuw*. Serie-uitgave van de Stichting Historia Medicinae nr. 3. Amsterdam, 1989, 11-24.
2. *Vanden Empiriken, Lantloepere ende Valscher medicyns bedroch: gestelt in ceven boeken*, fol. 318. Aanwezig zijn drie boeken, 368 folio, onuitgegeven handschrift aanwezig in de Gemeentelijke Archiefdienst Alkmaar.
3. Zie: *Empiriken etc.* fol. 318. P. Forestus, *Opera Omnia*. Rothornagi 1653, deel 1, liber 8, obs. 10. A. Louis, *Geschiedenis van de plantkunde. Van Oudheid tot Renaissance*. Gent 1977, p. 370 en 372.
4. Forestus, *Opera Omnia*, deel 1, liber 1, obs. 17.
5. Forestus, *Opera Omnia*, deel 1, liber 1, obs. 12.
6. Forestus, *Opera Omnia*, deel 4, liber 6, obs. 3 en 4.
7. Forestus, *Opera Omnia*, deel 4, liber 1, obs. 4 en in liber 5, obs. 12.
8. G.A. Lindeboom. *Dutch Medical Biography*. Amsterdam 1984, kol. 1310.